

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Бялого Гліба Анатолійовича на тему «Матеріальна відповідальність у міжнародному праві: формування та реалізація», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Питання, якому присвячена дисертація Гліба Бялого, належить до тих проблем міжнародного права, значення яких визначається не лише доктринальною складністю, а передусім здатністю міжнародного правопорядку забезпечувати реальне поновлення порушених прав. Міжнародно-правова відповідальність не вичерпується встановленням факту порушення та покладенням на відповідного суб'єкта юридичного обов'язку. Її практичний результат проявляється тоді, коли наслідки протиправного діяння усуваються, потерпілій стороні повертається втрачене або надається належна компенсація. Саме тому дослідження матеріального складника відповідальності має самостійне наукове значення й одночасно охоплює питання загального міжнародного права, міжнародного гуманітарного права, права прав людини, права міжнародних організацій та інших спеціальних міжнародно-правових режимів. Водночас обраний ракурс дає змогу перевірити, наскільки традиційні конструкції, сформовані переважно для міждержавних спорів, придатні для ситуацій масової шкоди, великої кількості потерпілих і тривалого невиконання міжнародних зобов'язань.

Складність обраної теми зумовлена тим, що загальне правило про обов'язок відшкодувати шкоду має бути переведене у площину конкретних процедур. Для цього необхідно встановити характер і розмір втрат, довести причинний зв'язок, визначити належну форму репарації, обрати орган, уповноважений розглянути вимогу, та забезпечити виконання прийнятого рішення. Сучасна практика міжнародних судів, арбітражів і компенсаційних комісій свідчить, що на кожному

із зазначених етапів виникають окремі юридичні труднощі. Відповідно, звернення дисертанта до формування і реалізації матеріальної відповідальності, є виправданим як з позицій розвитку теорії, так і з огляду на потреби правозастосування. Саме на стику матеріальних норм і процедур їх виконання виявляється реальна ефективність міжнародного права. Тому дослідження не зводиться до систематизації форм відповідальності, а ставить питання про умови, за яких вони можуть забезпечити відчутний результат для потерпілої сторони.

Український вимір надає дослідженню особливої актуальності. Збройна агресія РФ, розпочата у 2014 році та розширена до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, спричинила надзвичайно широкий спектр шкоди: загибель і травмування людей, руйнування житла та об'єктів інфраструктури, втрату майна і доходів, пошкодження довкілля та культурної спадщини, вимушене переміщення населення. За таких обставин матеріальна відповідальність набуває значення правового засобу відновлення, а питання репарацій безпосередньо пов'язується з правами постраждалих, післявоєнною відбудовою та забезпеченням справедливості. У цьому контексті значення має не лише міждержавна вимога України, а й можливість окремих фізичних та юридичних осіб належно зафіксувати втрати, подати вимогу й отримати рішення у зрозумілій процедурі. Такий багаторівневий характер шкоди виправдовує комплексність обраної теми.

Варто врахувати й те, що міжнародний компенсаційний механізм для України нині перебуває на стадії формування. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/ES-11/L.6 від 14 листопада 2022 року, створення Реєстру збитків, подальше обговорення компенсаційної комісії та фонду утворюють нову інституційну конструкцію, остаточні параметри якої ще не визначені. Дисертація підготовлена саме в період, коли необхідно співвіднести класичні положення про відповідальність держав із завданнями масового прийняття, перевірки та оцінювання вимог. Це істотно підвищує практичну цінність проведеного аналізу. На відміну від усталених компенсаційних моделей, цей механізм має врахувати

тривалий характер агресії, територіальну розосередженість доказів і необхідність оброблення великої кількості вимог. Тому аналіз його можливих елементів є важливим уже на етапі інституційного проектування.

Окремої уваги заслуговує включення до роботи питань відповідальності міжнародних організацій. Діяльність таких організацій дедалі частіше має безпосередні майнові та немайнові наслідки для держав і приватних осіб, тоді як функціональні імунітети можуть ускладнювати доступ до суду. Через це постає необхідність узгодити незалежність міжнародної організації з вимогами підзвітності та наявністю ефективного засобу захисту. Розгляд цієї проблематики розширює зміст дисертації та показує, що матеріальна відповідальність у сучасному міжнародному праві не може зводитися лише до традиційних міждержавних претензій. Додаткову складність створює те, що внутрішні процедури організацій істотно відрізняються, а єдиного універсального способу відшкодування шкоди не сформовано. Розгляд цих питань дозволяє дисертантові показати межі застосування загальної моделі відповідальності та потребу у спеціальних засобах захисту.

Звернення автора до післявоєнної перспективи також є своєчасним. Ефективність майбутньої системи репарацій буде залежати від сумісності міжнародних і національних реєстрів, узгодженості методик оцінювання, якості цифрових доказів, правил запобігання подвійним виплатам та зрозумілої черговості задоволення вимог. Наукове опрацювання цих питань до завершення формування відповідних інституцій дозволяє своєчасно виявити ризики та запропонувати орієнтири для подальших правових рішень. Це стосується також співвідношення індивідуальних і державних вимог, визначення пріоритетів у разі обмеженого фінансування та забезпечення однакового ставлення до осіб, які перебувають у подібних обставинах. У роботі слушно підкреслено потребу в координації відповідних процесів.

Таким чином, тема дисертації є обґрунтованою. Вона відповідає актуальному стану міжнародно-правової науки, має безпосередній зв'язок із сучасними потребами України та охоплює проблеми, від вирішення яких залежить практична дієвість механізмів репарації.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. За своєю побудовою дисертація є цілісною кваліфікаційною науковою працею. Вона містить анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, що включають вісім підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг роботи становить 198 сторінок, основний текст викладено на 168 сторінках. Обрана структура відображає логіку дослідження: спочатку з'ясовуються теоретичні основи матеріальної відповідальності, далі розглядається практика її реалізації, після чого увага зосереджується на збройних конфліктах та компенсації шкоди, завданої Україні. Водночас розділи не є взаємоізолюваними, оскільки теоретичні положення першої частини використовуються при оцінці практичних механізмів, а матеріал третього розділу демонструє, як загальні принципи функціонують у ситуації масштабного збройного конфлікту.

У вступній частині автор визначив мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризував стан наукової розробки теми та її зв'язок із науковою програмою закладу вищої освіти. Сформульована мета поєднує теоретичний і прикладний напрями: розкрити зміст інституту матеріальної відповідальності, простежити його формування, дослідити способи реалізації та запропонувати шляхи вдосконалення механізмів відшкодування. Перелік завдань у цілому відповідає цій меті й послідовно реалізований у структурі роботи. Об'єкт і предмет сформульовано з урахуванням міжнародно-правової природи досліджуваних відносин. Зв'язок між метою, завданнями та структурою простежується достатньо чітко, що полегшує сприйняття авторської логіки.

Зміст першого розділу формує понятійне підґрунтя дисертації. Дисертант розглядає засади виникнення матеріальної відповідальності та систему принципів, які мають визначати її реалізацію. Йдеться, зокрема, про законність, справедливість, пропорційність, добросовісність, повне відшкодування і відновлення попереднього стану. Автор не обмежується переліком цих засад, а пов'язує їх із функціями відповідальності: відновленням порушеного правопорядку, захистом потерпілої сторони та запобіганням повторним порушенням. Важливо, що принцип повного відшкодування подається не як механічне відтворення попереднього стану, а як орієнтир, застосування якого залежить від характеру порушення і фактичної можливості реституції. Це надає теоретичному аналізу практичного змісту.

У цьому ж розділі досліджено співвідношення реституції, компенсації та відшкодування. Реституція подається як бажаний спосіб відновлення становища, що існувало до порушення, тоді як компенсація набуває значення у випадках, коли повернення до попереднього стану є неможливим або не забезпечує повного усунення шкоди. Розглядаючи зміст компенсації, здобувач ураховує не тільки прямі майнові втрати, а й упущену вигоду, майбутні доходи, моральні та інші наслідки. Це дає можливість показати, наскільки різними можуть бути об'єкти оцінювання у міжнародних спорах. Дисертант також звертає увагу на ситуації, у яких поєднання кількох форм репарації є більш адекватним, ніж застосування одного способу. Такий висновок особливо важливий для масштабних порушень, наслідки яких не можуть бути повністю виражені в одній грошовій сумі.

Під час аналізу відповідальності держав у другому розділі автор звертається до підстав міжнародно-протиправного діяння, правил атрибуції поведінки, юридичних наслідків порушення та проблем виконання рішень. Значне місце відведено Статтям про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року. Їх положення розглядаються разом із міжнародними договорами та прикладами судової й арбітражної практики, що дозволяє оцінити не лише

нормативну модель, а й особливості її застосування. Застосований підхід дає змогу простежити, як загальні правила про відповідальність конкретизуються у спорах різної природи. Водночас автор зберігає увагу до головної теми – майнових та інших відновлювальних наслідків міжнародного правопорушення.

Підрозділ про міжнародні організації доповнює загальну картину відповідальності. У ньому порушено питання співвідношення міжнародних норм і внутрішніх правил організації, розподілу компетенції між організацією та її членами, дії функціонального імунітету та доступності альтернативних процедур розгляду вимог. Наведені автором приклади з практики ООН і Європейського Союзу підтверджують, що проблема має не абстрактний, а цілком практичний характер. Важливою є постановка питання про те, чи може імунітет зберігати свою функціональну мету за відсутності дієвого внутрішнього механізму захисту. Це дозволяє розглядати підзвітність міжнародних організацій у ширшому контексті верховенства права.

Розгляд механізмів компенсації охоплює судові та арбітражні процедури, дипломатичні засоби, компенсаційні комісії й спеціальні фонди. Цінність цього фрагмента роботи полягає в тому, що автор розглядає матеріальну відповідальність як послідовність взаємопов'язаних дій. Наявність обов'язку відшкодувати шкоду сама по собі недостатня: потрібні доступна процедура, належні докази, методика оцінювання та реальна можливість виконати рішення. Така послідовність аналізу є методологічно виправданою, оскільки дозволяє відокремити існування міжнародного зобов'язання від практичних передумов його виконання. Саме останні нерідко визначають, чи залишиться право на репарацію декларативним.

Третій розділ присвячений ситуаціям, у яких традиційні механізми відшкодування зазнають найбільшого навантаження. Під час збройного конфлікту кількість потерпілих і вимог різко зростає, доступ до місця заподіяння шкоди може бути відсутнім, а докази – знищеними або розпорошеними між різними

установами. Дисертант слушно розглядає шкоду комплексно, охоплюючи втрати цивільного населення, інфраструктури, довкілля та культурної спадщини. У зв'язку з цим обґрунтовується потреба у системному документуванні та застосуванні цифрових інструментів. Окремо розглянуто необхідність збереження й верифікації електронних даних, що має особливе значення за відсутності фізичного доступу до окупованих територій. Це відповідає сучасним умовам документування міжнародних злочинів і пов'язаних із ними збитків.

Найвиразніше практична спрямованість дослідження проявляється у підрозділі, присвяченому Україні. Здобувач аналізує міжнародно-правове значення резолюції Генеральної Асамблеї ООН, місце Реєстру збитків у майбутній компенсаційній архітектурі, можливості міжнародних і національних судових процедур, а також перспективи створення комісії та фонду. Переконливим є висновок, що відшкодування настільки масштабної шкоди неможливо забезпечити одним інструментом; воно потребує поєднання правових, дипломатичних, інституційних і фінансових рішень. Авторський підхід має перевагу в тому, що Реєстр збитків не ототожнюється з органом, який безпосередньо присуджуватиме компенсацію. Натомість його функції розглядаються як один із етапів ширшої системи, що потребуватиме подальшого нормативного та фінансового оформлення.

Методологічний інструментарій відповідає характеру поставлених завдань. Формально-правовий метод застосовано для роботи з міжнародними договорами, актами міжнародних організацій та законодавством України; порівняльно-правовий – для зіставлення різних моделей відповідальності й компенсації; історико-правовий – для відтворення розвитку інституту; системно-структурний – для встановлення зв'язків між підставами, формами та процедурами; формально-логічний – для побудови визначень і узагальнень. У тексті простежується використання зазначених методів відповідно до змісту окремих розділів. Методологічний розділ міг би бути ще компактнішим, однак фактичне

використання відповідних методів підтверджується змістом роботи. Зокрема, порівняння різних компенсаційних практик і системний аналіз елементів майбутнього механізму мають виразне відображення у висновках.

Джерельна основа дослідження є достатньо різноманітною. Список використаних джерел налічує 125 позицій і включає міжнародні договори, документи Комісії міжнародного права, акти ООН та Ради Європи, законодавство України, рішення міжнародних судових і арбітражних органів, а також українську й зарубіжну юридичну літературу. Поєднання нормативного, доктринального та практичного матеріалу створило належну основу для сформульованих у дисертації узагальнень. Помітне місце посідають джерела, безпосередньо пов'язані з агресією проти України та формуванням репараційної системи. Це дозволило авторові врахувати не лише усталені доктринальні підходи, а й актуальні інституційні процеси.

Загальні висновки відображають результати, одержані у відповідних розділах. У них узагальнено принципи матеріальної відповідальності, викладено авторське бачення співвідношення способів репарації, окреслено особливості відповідальності міжнародних організацій та визначено специфіку компенсації шкоди під час збройних конфліктів. Пропозиції щодо Реєстру збитків, компенсаційного фонду, критеріїв оцінювання і цифрового моніторингу мають безпосередній зв'язок із проведенням аналізом. Важливо, що висновки не обмежуються повторенням змісту розділів. У них сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку компенсаційної архітектури, а також визначено напрями узгодження міжнародних і національних процедур.

Отже, використані джерела, обрана методологія та послідовність викладу забезпечують достатній рівень обґрунтованості основних положень дисертації. Питання, які можуть бути додатково обговорені під час захисту, стосуються переважно уточнення окремих елементів авторської концепції та не ставлять під сумнів загальні результати роботи.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження представлені у трьох наукових статтях. У них здобувач розглянув проблему визначення міжнародно-правової відповідальності, форми та механізми матеріальної відповідальності за порушення міжнародних зобов'язань, а також репарації за наслідки збройних конфліктів. Зміст цих публікацій охоплює основні напрями дисертації та свідчить про послідовне опрацювання теми.

Апробація здійснювалася також шляхом участі у наукових заходах. Чотири опубліковані тези доповідей стосуються контрзаходів у сучасному міжнародному праві, відповідальності держав у системі захисту прав людини, сатисфакції та ролі Ради Безпеки ООН у підтриманні миру й безпеки. Відповідні матеріали були представлені на круглих столах і міжнародних науково-практичних конференціях у 2022-2024 роках.

Тематика статей і матеріалів конференцій узгоджується з предметом дисертації. Публікації дають змогу простежити розвиток авторської позиції від загальних питань міжнародної відповідальності до конкретних репараційних механізмів. Таким чином, основні результати роботи належним чином оприлюднені та апробовані. Кількість і зміст публікацій відповідають характеру кваліфікаційної роботи та дають підстави вважати, що ключові результати були предметом попереднього наукового обговорення.

Дотримання академічної доброчесності. Ознайомлення з дисертацією не дає підстав стверджувати про наявність очевидних порушень академічної доброчесності. Використані доктринальні положення, нормативні приписи, фактичні дані та матеріали міжнародно-правової практики супроводжуються посиланнями. Авторські міркування й висновки викладено окремо від позицій інших дослідників.

Наукова новизна отриманих результатів. Новизна дисертації зумовлена спробою поєднати загальну теорію матеріальної відповідальності з аналізом інституційних механізмів її реалізації в сучасних умовах. Авторські положення

сформульовані у вступі, розкриті в основному тексті та узагальнені у висновках. Їх зміст відповідає предмету дослідження і відображає результати проведеної роботи.

Заслуговує на підтримку трактування матеріальної відповідальності як комплексного інституту, в якому юридичні наслідки міжнародно-протиправного діяння взаємодіють із політико-правовими та інституційними засобами їх реалізації. Основою такого підходу дисертант визначає *reparatio in integrum* – орієнтацію на максимально повне усунення наслідків порушення. Це дозволяє розглядати відповідальність не лише як обов'язок боржника, а і як механізм відновлення порушеного правового стану.

Автором систематизовано принципи, на яких має ґрунтуватися матеріальна відповідальність. Законність, справедливість, пропорційність, добросовісність і повнота відшкодування розглядаються у взаємозв'язку, а не як ізольовані вимоги. Такий підхід допомагає пояснити, яким чином обсяг і спосіб репарації повинні співвідноситися з характером порушення та становищем потерпілої сторони.

Окремий науковий результат становить розкриття співвідношення реституції та компенсації. У дисертації обґрунтовано перевагу відновлення попереднього стану там, де воно є можливим, та необхідність грошової компенсації у випадках, коли реституція не може бути здійснена або не охоплює всі втрати. Урахування упущеної вигоди, майбутніх доходів, моральної, соціальної, репутаційної та екологічної шкоди розширює традиційне бачення наслідків міжнародного правопорушення.

Розвитку набули положення про відповідальність міжнародних організацій. Дисертант обґрунтовує необхідність брати до уваги внутрішні правила організації, її структуру і процедури прийняття рішень. Водночас імунітет пропонується оцінювати у зв'язку з наявністю реальної альтернативи судовому захисту. Такий підхід відповідає сучасній дискусії про баланс між функціональною незалежністю міжнародних організацій і правами осіб, яким завдано шкоди.

Важливими є висновки щодо матеріальної відповідальності в умовах збройного конфлікту. Автор виокремлює фактори, які ускладнюють компенсацію: масовість вимог, різnorodність втрат, обмежений доступ до територій, знищення доказів та тривалий характер порушень. На цій основі запропоновано використовувати уніфіковані процедури документування, цифрові платформи та механізми взаємодії між державними органами, міжнародними інституціями й експертами.

Українська частина дослідження містить оцінку нинішнього етапу формування міжнародного репараційного механізму. Дисертант визначає місце резолюції Генеральної Асамблеї ООН та Реєстру збитків, обґрунтовує потребу у компенсаційній комісії й фонді, а також звертає увагу на необхідність координації міжнародних і національних процедур. Ці положення мають значення для подальшого правового оформлення вимог України та її громадян.

До результатів прикладного характеру належать пропозиції щодо уточнення критеріїв збитків, застосування спеціальних фінансових механізмів, використання активів держави-агресора і моніторингу виконання компенсаційних рішень. Автор тим самим виходить за межі констатації обов'язку надати репарацію та намагається окреслити інституційні умови, за яких цей обов'язок може бути реалізований.

У сукупності наведені положення доповнюють вітчизняну доктрину міжнародно-правової відповідальності. Вони можуть слугувати основою для подальшого опрацювання як загальних питань репарації, так і спеціальних проблем відповідальності міжнародних організацій та компенсації шкоди, завданої Україні.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Практична спрямованість дисертації проявляється у можливості використати її результати в науковій роботі, нормотворчості, діяльності органів влади, міжнародному співробітництві та освітньому процесі. Теоретичні узагальнення

можуть бути враховані під час подальшої розробки загального інституту міжнародної відповідальності та спеціальних режимів відшкодування у міжнародному гуманітарному, екологічному, інвестиційному праві й праві міжнародних організацій.

Найбільш безпосередній практичний інтерес становлять положення, пов'язані зі збройною агресією проти України. Вони можуть бути корисними для органів, які документують втрати, формують репараційну політику, взаємодіють із Реєстром збитків та беруть участь у підготовці міжнародних домовленостей. Особливе значення мають пропозиції щодо узгодження національних інформаційних систем із майбутніми міжнародними процедурами.

Результати дослідження можуть бути враховані при підготовці нормативних і методичних актів, які визначатимуть правила фіксації, оцінювання та верифікації шкоди. Поділ вимог за категоріями, урахування майнових, екологічних і культурних втрат, а також прозорий контроль за розподілом коштів є важливими для роботи державних органів, місцевого самоврядування, судів, експертних установ та організацій, що надають допомогу постраждалим.

Положення про відповідальність міжнародних організацій становлять інтерес для вдосконалення внутрішніх механізмів розгляду скарг. Вони можуть бути використані при оцінюванні того, чи забезпечує організація ефективну альтернативу національному судовому захисту та наскільки її імунітет узгоджується з правом потерпілої особи на доступ до правосуддя.

Матеріали дисертації придатні й для освітнього використання. Їх можна залучати під час викладання міжнародного публічного права, міжнародно-правової відповідальності, права міжнародних організацій, міжнародного гуманітарного права та права прав людини. Окремі положення можуть стати основою навчальних кейсів із репарацій, компенсаційних комісій та післявоєнного відновлення. Крім того, робота має інформаційно-аналітичне значення: у ній зведено нормативні, доктринальні та практичні матеріали, систематизовано

способи відшкодування і визначено коло питань, що потребуватимуть вирішення під час остаточного оформлення міжнародного компенсаційного механізму для України.

Дискусійні положення та зауваження. Поряд із перевагами дисертації окремі її положення можуть стати предметом додаткової наукової дискусії. Наведені нижче міркування мають уточнювальний характер і спрямовані передусім на розвиток сформульованих автором ідей.

1. Що стосується понятійного апарату, який використовується у дисертації, то він міг би бути доповнений компактною схемою співвідношення категорій «матеріальна відповідальність», «репарація», «відшкодування», «реституція», «компенсація» та «сатисфакція». У різних фрагментах дисертації ці поняття розглядаються на різних рівнях узагальнення, що загалом пояснюється складністю міжнародно-правової термінології. Водночас додаткове визначення місця кожної категорії у системі наслідків міжнародно-протиправного діяння зробило б авторську концепцію ще більш наочною.

2. Дисертація охоплює відповідальність суб'єктів міжнародного права у широкому контексті, однак найбільш ґрунтовно в ній розкрито відповідальність держав, а проблематику міжнародних організацій подано в окремому підрозділі. Згадки про репарації у міжнародному кримінальному праві та про відповідальність приватних суб'єктів мають переважно оглядовий характер, що є зрозумілим з огляду на допустимий обсяг дисертації. Разом із тим корисним було б чіткіше позначити межі застосування загальних висновків дисертації до цих спеціальних режимів та пояснити, які з авторських положень мають універсальний, а які, зрештою, галузевий характер.

3. Пропозиція використовувати активи держави-агресора для фінансування компенсаційного механізму є важливою складовою роботи. Її подальше розгортання могло б передбачати більш детальне розмежування заморожування активів, управління доходами від них та остаточного звернення

майна на виплату репарацій. Було б корисно додатково висвітлити відмінності між суверенними та приватними активами, значення державного імунітету, процесуальні гарантії та можливі міжнародно-правові підстави відповідних заходів.

4. Положення щодо цифровізації та уніфікації розгляду масових вимог мають виразний прикладний потенціал. Наступним кроком у розвитку запропонованого підходу могло б стати формування орієнтовної моделі доказування для різних категорій шкоди. Зокрема, доцільно було б зіставити вимоги до причинного зв'язку, допустимість електронних і непрямих доказів, способи оцінювання знищеного майна та упущеної вигоди, правила недопущення подвійної компенсації, а також розподіл функцій між Реєстром збитків, майбутньою комісією і фондом:

Висловлені зауваження стосуються можливого поглиблення окремих положень і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК. За підсумками ознайомлення з дисертацією можна констатувати, що праця Бялого Гліба Анатолійовича «Матеріальна відповідальність у міжнародному праві: формування та реалізація» є самостійним і завершеним дослідженням. У роботі розкрито теоретичні засади матеріальної відповідальності, проаналізовано форми її реалізації, узагальнено міжнародно-правову практику та запропоновано підходи до вдосконалення механізмів відшкодування шкоди, зокрема спричиненої збройною агресією РФ проти України.

Дисертація має логічну структуру, спирається на достатню нормативну, доктринальну та практичну базу, містить авторські положення наукової новизни й рекомендації прикладного характеру. Результати дослідження опубліковані у фахових наукових працях та пройшли апробацію на наукових заходах. Зазначені у рецензії дискусійні моменти не є принциповими та не змінюють позитивного висновку щодо наукового рівня роботи.

За змістом, ступенем самостійності, обґрунтованістю висновків, повнотою оприлюднення результатів і характером одержаних наукових положень дисертація відповідає вимогам, установленим для кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

З урахуванням цього Бядий Гліб Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Завідувачка кафедри міжнародного права,
к.ю.н., доцент

Ольга КОТЛЯР

Підпис Ольги Котляр засвідчую:

Голова комісії з реорганізації,

Проректор з науково-педагогічної роботи

ДВНЗ «УжНУ»

Олександр РОГАЧ